

A VIRXE do cristal

**UNHA REPORTAXE FOTOGRÁFICA DO 1922
DE J. PINTOS**

A colección fotográfica que se recolle neste traballo constitúe o ensaio de representación fotográfica que Joaquín Pintos fixo sobre a Lenda da Virxe do Cristal, basándose na obra poética de Manuel Curros Enríquez. Esta obra foi gañadora do *Concurso Exposición Regional de Fotografías* que se celebrou na segunda quincena de Xullo do ano 1922, organizado pola *Sociedade Fotográfica da Coruña*.

A mostra consta de 16 fotografías e os fragmentos do poema de Curros ós que representa.

Os orixinais correspondentes a esta exposición atópanse depositados no Museo de Pontevedra, cidade natal do autor das fotografías.

Esta reprodución permaneceu durante o mes das letras no vestíbulo do Auditorio Municipal Ilduara de Celanova coa intención de, por una banda, conmemorar a figura de Filgueira Valverde con motivo do Día das Letras Galegas 2015, e por outra, dar a coñecer a importancia do patrimonio relacionado coa Terra de Celanova, e en particular ó de Vilanova dos Infantes, nunha data tan representativa como a celebración da Romería Etnográfica Raigame.

*Preto d'a cibdá de Ourense
Camiño de Celanova,
.....
Erge as torres un Castelo,
Feito alá n-eras remotas
.....
Pois diz que foi levantado
Por una princesa moura,
Dendes da posta d'o sol
Hastr'a saída d'aurora;
.....*

*Alá pol-o ano de gracia
De mil seiscientos e trinta,
Era dono d'o Castelo
Qu'en Vilanova se ve inda
Don Xácome Mazcareñas
.....*

*Entre a baixa servidume
Que don Xácome mantiña
Para que lle coide dos eidos,
D'os bes e d'as regalías,
Estaban Martiño e Rosa;
.....*

*Orfos entrambos á dous
Sin amparo n-esta vida,
Servindo os dous ô mesmo amo
Topáronse certo día
D'estonces, Martiño e Rosa
Sentiron ò alma ferida,
E quizais que se morreran
De mal de melancolía,
Se una mañá non quedaran
Noivos ò sair d'a misa.
.....*

*Moito deben de quererse
Os criados de Mazcareñas,
Moito deben de quererse
Cando tanto parrafean.*

.....
*Pero hai quen xura e perxura
(Nunca faltan malas linguas)
Que d'eica que os namorados
Sallan xuntados d'a igrexa,
Han de pasar moitas cousas
Y ban de nacer moitas herbas...*

.....
*Martiño, ¿qué diaño
Tes boxe? ¿Non falas?
¿Pra estar com'o moucho
Viñeche d'a sachá?
Si cando te fuchas
Noxado n'estabas
¿Qué frema trouxeche
D'o monte pr'a casa?...
¿Picoute unha cobra?
¿Guindóuche unha galla?
¿Saíronche os lobos?
¿Botáronche a fada?...
Responde, Martiño,
¿Qué tes, que te calas?*

.....
*--- ¡Qué teño! Direicho...
Pois... ¡téñoche lástema!
¿Treidora
--- ¡Dios mío!
--- Fiai de rapazas
Que din que vos queren...
¡Fiai de palabras!...*

*Namentres, ¡coitadiña!, a nena namorada,
De pena esmorecida, chorando a fío está;
Mais vive d'o Castelo n-a cámara aleixada,
Por qu'eu xurar xurara, ô pe d'un crucifixo,
Que á nadie más qu'el quixen, nin pensó máis querer.
"Se probas m'el pidira e darlas eu pudese;*

.....
*De solouzar ô cabo e pelexar cansada
Con tanto pensamento que n-a cabeza ten,*

*A coitadiña Rosa deitouse apesurada,
N-o cabezal chantando a fatigada sen.
»Non chores, miña pequena,
Non chores máis, pastorina;
Eu velo por ti, miniña,
Ti d'a miña conta estás.«*

-- Moito madrugas hoxe --
 Dixo Xan de Ventracas a Martiño
 Topándo-o c'unha cara de forruxe
 Pol-a mañá moi cedo n-un camino.
 -- Nunca fun perguiceiro --
 Repúxolle Martiño de mal modo,
 Porque Martiño é pouco paroleiro.
 -- Pois fillo, así é todo,
 Outrol-o seu negocio fan primeiro...

 Non hai muller que non se ría
 D'o parviño qu'és ti...

 ¿Non che abondóu canto dixeches onte?
 Lísate, Xan lísate axiña, pronto
 Que sin que nadia o note nin sospeite,
 Cando me fagas falla, buscareite...

 ¿Que si de hoxe n-un mes conta no deres
 D'a honra de Rosa, â que furtache ò creto,
 ¿Heiche crabal-a lingua n-un espeto
 Para escarmentó de homes e mulleres!

.....
 Martiño camiñaba
 Máis triste cada ves, a toda prêsa.
 ¡Cantas bágoas choraba
 Por aquel camino dá devesa!

 »Traballar toda a vida;
 Andar bregando sempre c'o esta aixada
 Para conservar sin lixo, ennobrecida,
 A limpa fama de meus país herdada.
 E de pronto escoitar de boca allea
 Unha mañá, n-o medio d'un camino:
 Mira o que fas, Martiño,
 Que che se rin de ti por tod'aldea...
 »¡Ay!, co'estes comparados,
 ¡Nada os tormentos dós condenados!
 ¿Será verdade, Xan de Ventracas?... ¡Dimo!
 ¡Ten piedade de min, d'estas bagullas,
 D'este inferno en que ximo,
 Devorado por dentes como agullas!
 Eu non sei si te crea,
 Pero... ¡Virxe María!
 Si dixeses verdade eu morrería...
 ¿Serál-o demo? ¡Arrenegado él sea!»

.....
*Brillou entón, de súpeto,
N-os ceos un relampo,
Qu'espaxando a brétema
N-un rayo reventou.*

.....
*Pouquiño á pouco os párpados
Abrindo, persinouse,
Y-ô ver pasada cáxeque
Tan formte tempestá,
Saniño e salvo véndose, D'a terra levantouse
E d'a cañota cóncava,
Saíu tranquilo xa.*

*Mais inda ben, ¡meu ánxele!,
Non dera unha zancada,
Cando trasposto en xúbilo
N-o chau se acrequeñou.
»¡Nunca eu nacera!... «, díxose
E recabando a aixada,
Unha non vista endrómena
D'a terra levantou.
Era unha pedriña pedra... ,
Era unha pedra pedriña,*

*Como un ovo de galiña.
Tallado en fino cristal;
Unha pedra primorosa,
Elíptica, limpa, pura,
de arteficio e soldadura
Sin siquera unha sinal.*

.....
*¡Qué hermosa está dentro d'ela,
Que linda Nosa-Señora!*

.....
*Quíxose pôr de arrudillas,
Quixo quitarse a monteira
E gardar n-a faltriqueira
O milagroso cristal;
Pero d'os seus pensamentos
Segunda ves asaltado,
Decindo: » ¡Estou rematado! «
Tiróuno d'un saque ô val.*

.....

.....
*Todo o pasache rindo... Todo se pasa
 Mentres que quede a honra dentro d'a casa;*

Pero, ¡ay de ti!,

*Despreciaches un home por pretendente,
 E destonces tua fama, de xente en xente*

Vai por abí...

*¿Qué fixeches, Rosiña desventurada,
 Que fixeches?... ¿Estabas empecatada*

Para tal faguer?

*Despreciar por Martiño, Xan de Ventraces...
 Non sabes d'o que os homes che son capaces.*

¡Pobre muller!

.....
 » *¡Non hay pena como ésta tan horrorosa!
 Non hay pena como ésta! «, marmura Rosa*

N-o salgueiral,

*E de pronto a coitada para ò chao mirando
 Recolléu d'entre as herbas toda tembrando.*

Aquel cristal

.....

» *¡Asús, que galanura! – repuxo -- ¿Estarei cega?
 Vestida de gallega a reina d'a hermosa,*

¿N-a miña mau, afé?

*¡Non pode ser! ¡Toleo!... Riráse ò que ll'o conte;
 Pero eu soñei nantronte que viña dende ò ceo*

D'a miña cama ò pe.

.....

» *e mira... e rebuldexa... e rise a santa imaxe...*

¡Cómo me amostra ò traxe! ¡Cómo me parpadexa!

¡Algo me vai pasar!

¿Qué dis?... ¡Falarme quere! ¿Escoitaréina? ¡Cala!

¡Pois é verdá que fala!... ¿Señora?... ¡O que quiere!

Xa estouvos a escoitar.

» *Que acod'a cita? ¿E logo?... ¿Qué ven por Dios man
 Para que me vexa honrada ò qu'en celoso fogo*

Xusgóume criminal?

¡Señora! Unha pastora, baldón de toda a xente,

Non era merecente de têr tal defensora...

.....
 » *¿Qué farei eu, croyiño, que agora máis che agrade?
 ¿Levarche ondeò abade? ¿Levarte onde a Martiño?*

¿Qué diaños eu farei?

.....

Esta noite en Vilanova

É noite de fuliada;

Que así o dispuxo ò Concello

Y-o señor abade o manda

.....

.....
*Xa fixo un mes que Martiño
Tivo con Rosa palabras,
E inda as paces non fixeron,
Porque a tesón nadio os gana;*
.....

*Por fin, cando xa Martiño
Se iba meter na sua casa,
Rosa somóuse, y-entonces
Trabaron estas palabras:*
.....

*-- Dios che faga tanto ben
Como lle das á miñ'alma;
Que dende que non te vexo
Parece que algo me falta.*

*-- Non te me veñas co'esas,
Martiño, que... todo acaba...
¿Non te acordas xa d'a noite
Que treidora me chamabas?*
.....

*-- Escolta:
Esa noite mal fadada
Dixécheme: »Estou tan limpa
Como un cristal. «;Ben falabas!
Porque â mañá d'outro día,
Sin que ti me as amostraras,
Dios mesmo me daba as probas
D'a pureza d'a tua y-alma.*
.....

*-- Martiño!
¿Qué dis? ¿Qué falas?...*
.....

*¡Cala... e vaite! Si eu non poden,
¡Que outra feice che faga!
-- Y-así... me deixas... Rosiña?
-- ¡Martiño... a Virxe m'o manda!*

.....
Entonces unha risada,
Bulrona chegóulle ô oído...
.....

-- ¡Raxo de Dios! — dixo ô punto,
Todo en cólera acendido; --
¿Quen se ri?

-- Xan de Ventrases

.....
-- ¡Fólgome! Así como así,
Teño unha deuda contigo
E vouna cuimprir agora.

-- Cantas queiras. Veño listo

-- Pois abonda de parola

-- Abonda, o mesmo che digo.

-- Car'a Soutoverde, Xan

-- Car'onde queiras, Martiño

Pol'a mañá d'outro día,
N-o monte de Soutoverde,
Por cima de Vilanova,
Non se cabía de xente.

.....
Uns din: >>Pol-o que de longa,
A d'unha besta parece.<<

Y-outros: >>Pared de d'un bácoro,
Según a sangue que verte.<<

Estando n-estas e n-outras,
Sin saber cómo, corréuse
Q'era Xan de Ventrases
Aquel cativo presente.

.....
A xusticia andivo tola
Precutando o delincoente,
Mais como Xan non falaba,
Non pudo darse co'ele.
.....

*Martiño fíxose ò zorro,
E cando a que tanto quere
Foise á Allariz meter monxa,
El, anamorado sempre,
Foise detrás para viviré
D'o seu conventiño enfrente.*

*--;Probe rapaz! Unba noite
D'o frío e triste decembre,
D'a profesión de Rosiña
Pasados xa catro meses.*

*Martiño ô pe d'o cenvento,
Ardendo en morosa febre,
Estaba mirando a reixa
D'a celda en que moitas veces
Se lle figuróu de Rosa
Ver ò sembrante celeste.*

*De ves en cando ò coitado
Sin darse conta estremécese,
Harripíaselle ò corpo
E bate dente con dente.*

*Martiño, n-aquel istante
Ver a Rosa parecéndolle,
Quixo falarlle... e non pudo...
Asospiróu... e morreuse.*

*Leutores, se olvidando d'o mundo os traballiños
Vos fórades de paseo de Vilanova ô val,
Entrade respetoso, entrade caladiños,
N-a primorosa ermida d'a Virxe d'o Cristal.*

*Si escasos de fortuna bicades a sua pranta;
Si á visitala vades faltiños de salú,
Secorrerávos logo a milagrosa santa;
N-o mundo non hai outra que teña máis virtú.*

*De tristes agarimo, de pobres esperanza,
D'os namorados guía, sostén d'o labrador,
Canto de Dios quiere, tanto de Dios alcanza;
Non hai quen lle non deba consolos e favor.*

*Cando eu era pequeno, por miña nai levado,
D'a aparición pedínlle a lènda celestial;
Si cal a deixoi escrita no fôr d'vo agrado,
A culpa non votedes â VIRXE D'O CRISTAL*

